

Σύγχρονες Λειτουργίες του Αγίου Ιακώβου

Παν. Δ. Παπαδημητρίου, α' έκδοσις, 20/10/2025

Ὁρθόδοξος Τύπος, 24/10/2025 – 7/11/2025, ἀρ. φύλλων 2562-2564.

Τίτλος δημοσίευσης Ὁ.Τ.: «Σύγχρονοι Λειτουργίαι τοῦ Ἀγ. Ἰακώβου».

Οἱ Λειτουργίες τοῦ Ἀγίου Ἰακώβου ποὺ τελοῦνται, ἐδῶ καὶ περίπου **100+** χρόνια¹ στὴν Ἑλλάδα, εἶναι «**Λειτουργικοὶ αὐτοσχεδιασμοί**».² Τό **1930** τελοῦνταν ἅπαξ ἢ δὶς τοῦ ἔτους, **μόνον στοὺς παρεκκλήσι τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν καὶ στὴν Ῥιζάρειο Σχολή**.³ Τό **1968** μετὰ ἀπὸ στρατηγικὴ προώθηση τόσων ἐτῶν, τελοῦνταν περίπου μόνο στοὺς **23.2%** τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος,⁴ μία – δύο φορές τὸν χρόνο, στοὺς Μητροπολιτικοὺς Ναοὺς. Οἱ Λειτουργίες αὐτές:⁵

Τελοῦνται λατινογενῶς ἐκτὸς τοῦ Ἱεροῦ Βήματος, γιὰ τὸ θεαθῆναι.^{6,7,8}

Τελοῦνται λατινογενῶς πρὸς τὴν Δύση, χάριν τῆς πλάνης παλαιότερων κληρικῶν καὶ θεολόγων-λειτουργιολόγων,^{2,9} καὶ τοῦ ἀκράτου κληρικαλισμοῦ.⁶

Τελοῦνται αὐτοσχεδιαστικῶς κατὰ τὸ δοκοῦν.^{2,8}

¹ Ὁ Μητρ. Ζακύνθου Διονύσιος Λάτας (1884-1894) τὴν πρωτο-ἐξέδωκε καθ' ἡμᾶς τό 1886 (ἀκολουθώντας μᾶλλον λατινογενῆ ἐπίδραση), καὶ τὴν τελοῦσε στὴν Ζάκυνθο ἅπαξ τοῦ ἔτους. Στὴν Ἀθήνα διαδόθηκε ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν Χρυσόστομο Παπαδόπουλο (1923-1938).

² I.M.M. Βατοπαιδίου, Ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Ἀγίου Ἀποστόλου Ἰακώβου,..., 2023, τ. Ἑρμηνευτικόν, σ. 45.

³ Ἐγκόλπιον Ἐκκλησιαστικόν Ἡμερολόγιον **1930**, ἔτ. 7ον, ὑπὸ Ἑμμ. Ἰ. Φαρλέκα, Γραμματέως τῆς Ἱ. Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν, στίς 23/10.

⁴ Ἐπίσημο Ἡμερολόγιον (**Δίπτυχα**) τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, **1968**.

⁵ Οἱ περισσότεροι τῶν Κληρικῶν (ἀπὸ τὸν προηγούμενο αἰῶνα) εἶχαν πολλαπλῶς παρασυρθεῖ στὴν τέλεση, καὶ στὴν ἐκτὸς Βήματος καὶ πρὸς τὴν Δύση τελέσεως αὐτῆς τῆς Λειτουργίας, καλῇ τῇ πίστει, ἐν ἀγνοίᾳ τους.

⁶ «*Ὅτι τό χαμηλό Τέμπλο κυρίως, καὶ ἡ ἀνοιχτὴ Ὠραία Πύλη, ἐμποδίζουν τὸν πιστὸν Λαόν νὰ προσευχηθεῖ, καὶ πόσο κακὸ κάνει στοὺς Ἱερεῖς*, α' έκδοσις (v.1.1), 31-30/5/2024.

⁷ «*Οἱ λατινογενεῖς νεωτερισμοὶ εἰς τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν καὶ Λατρείαν*», Ὁρθόδοξος Τύπος, ἀρ. φύλλων 2537 - 2541, 4/4/2025 - 9/5/2025 (analogion.gr).

⁸ «*Ὁ Ζωοποιὸς Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ ἀνέκαθεν δέσποζε στό Ἱερόν Βῆμα, στὴν Ἁγία Τράπεζα, καὶ διέλαμπε ὅταν ἦταν ἀνοιχτὴ ἡ Ὠραία Πύλη, τό Καταπέτασμα ...*, α' έκδοσις, 4/11/2024, σσ. 50-51 (analogion.gr).

⁹ «*Ὁ Ἱερεὺς ἀνέκαθεν ἐποίει τὴν Ἀνάγνωσιν τῶν Εὐχῶν πρὸς Ἀνατολὰς*», Ὁρθόδοξος Τύπος, ἀρ. φύλλων 2549 - 2550, 4/7/2025 - 11/7/2025 (analogion.gr).

Δέν ὑπάρχει versus populum (πρὸς τὸν λαό, πρὸς τὴν δύση) ἀνάγνωσις Εὐχῶν, οὔτε τέλεσις τῆς Λειτουργίας, οὔτε τῶν Μυστηρίων ἐν γένει καὶ τῶν Ἀκολουθιῶν πρὸς τὸν λαὸ στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία:

Ἅγιος Ἰουστίνος ὁ Φιλόσοφος: «ἐν τῷ καιρῷ τῆς προσευχῆς [ἰδιαίτερα στὴν Θεία Λειτουργία, καὶ στὶς Ἀκολουθίες]¹⁰ **νεύομεν πρὸς ἀνατολὴν πάντες**», «Τὸ δὲ ἔθος, παρ' ὧν εἴληφεν ἡ Ἐκκλησία τὸ εὐχεσθαι, παρὰ τούτων εἴληφε καὶ τὸ ποῦ εὐχεσθαι [κατ' Ἀνατολὰς], τοῦτο δὲ **παρὰ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων**».⁹

Οὔτε ὁμως καὶ στοὺς παλαιότερους Παπικούς λειτουργοῦσε ὁ Ἱερεὺς πρὸς τὴν Δύση.⁹

Αὐτὸ τὸ «ἔθιμο» τῆς πρὸς τὴν Δύση «θεατρικῆς» τελέσεως τῆς Λειτουργίας ἦρθε ἀπὸ τὴν Ἑσπερία, ἀπὸ τὸν ἀρχαιρεσιάρχη Λούθηρο (1526 μ.Χ.), καὶ κατόπιν τὸ υἱοθέτησαν οἱ Παπικοὶ στὴν ἐκκοσμίκευσή τους, πολλοὶ ἐκ τῶν ὁποίων (ἀκόμη καὶ ὁ ἐκλιπὼν Πάπας Ῥώμης Βενέδικτος ὁ 16ος) ἀντιδροῦν σήμερα σὲ αὐτὸν τὸν νεωτερισμό!¹¹

Ἀπὸ τὴν συλλογικὴ ἐπιστημονικὴ συνεργασία ἐκδόσεως τῆς Ἰ.Μ.Μ. Βατοπαιδίου γιὰ τὴν Λειτουργία τοῦ Ἰακώβου ἔχουμε τὶς ἐξῆς ἐρωτο-ἀπαντήσεις:²

«Ἐχουμε ἀποδείξεις ὅτι πράγματι τελεῖται [ἡ Λειτουργία τοῦ Ἰακώβου] στὴν ἁγία Τράπεζα στὸ ἱερὸ Βῆμα;

[Ἀπάντησις:] Δέν χρειάζονται ἀποδείξεις. Ἡ σύγχρονη πράξη καὶ ὅλη ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας μας αὐτὸ ἀποδεικνύουν. **Μᾶλλον ὅσοι θέτουν τράπεζες στὴν μέση τοῦ ναοῦ, παρούσης τῆς ἁγίας Τραπεζῆς, ἐκεῖνοι πρέπει νὰ ἀποδείξουν ποῦ στηρίζουν τὴν πρακτικὴ τους**».⁶

«Οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ διάκονοι δὲν πρέπει νὰ βλέπουν πρὸς τὸν λαό;

[Ἀπάντησις:] **Ὁχι. Τὸ κατὰ ἀνατολὰς τετράφθαι κατὰ τὴν προσευχὴν εἶναι παράδοση ἀποστολική**».⁹

Αὕτῃ ἡ Λειτουργία ὄχι μόνον δὲν πρέπει νὰ τελεῖται πρὸς τὴν Δύση, καὶ ἐκτὸς τοῦ Τέμπλου/Βήματος^{2, 6, 8, 9} ὅπως λατινογενῶς τελεῖται, ἀλλὰ κατὰ τὴν γνώμη μας (ἀπευθυνόμενος στοὺς παραδοσιακοὺς Κληρικοὺς καὶ Μοναχοὺς) **καθόλου δὲν πρέπει νὰ τελεῖται** στὴν Ἐκκλησία μας. Γιατί;

¹⁰ Τὰ ἐντὸς ἀγκυλῶν [] εἶναι ἡμέτερες σημειώσεις - ἐπεξηγήσεις.

¹¹ Οἱ Παπικοὶ ἄνευ Χάριτος (ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνειά τους) νὰ τοὺς συγκρατήσῃ στὴν κατρακύλα, μετὰ τὴν Σύνοδο τοῦ Τριδέντου (1545-1563) καὶ μετὰ τὴν Β' Βατικάνεια Σύνοδό τους (1962-1965), γκρεμίσανε τὰ Τέμπλα τους, ἀπογυμνώσανε τὶς Τράπεζές τους, ἔκαναν τὴν Λειτουργία τους Θέατρο λειτουργοῦντες πρὸς τὸν λαό (versus populum), καὶ ἔγιναν προτεσταντικώτεροι τῶν Προτεσταντῶν γιὰ νὰ φέρουν πάλι πίσω τοὺς Προτεστάντες, καὶ ἐν τέλει τί κατέφεραν; Νὰ προτεσταντίζουν.

Είναι Ἀπαράδοτη Λειτουργία.

Ἀπαράδοτη Λειτουργία σημαίνει ὅτι δὲν ἔχει παραδοθεῖ, διὰ ζώσης ἐννοεῖται. **Δὲν τὴν παρέλαβαμε.** **Εἶναι νεκρὴ Παράδοσις** ἀπὸ τὸν 11^{ον} αἰῶνα¹² στὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἱεροσολύμων. Φαίνεται ὅμως ὅτι αἰῶνες πρὸ τοῦ 11^{ου} αἰ. (ἀπὸ τὸν 4^{ον} αἰ. ἀναφέρει ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος)¹³ **εἶχε ἤδη ἐγκαταλειφθεῖ ἀπὸ βασικὴ Λειτουργία στὰ Ἱεροσόλυμα**, βλ. ὑποσ. 41, 51. Ἡ Κωνσταντινουπολίτικη Παράδοση μᾶλλον ποτὲ δὲν τὴν ἐτέλεσε (ὡς βασικὴ λειτουργία).

Οἱ ἴδιοι οἱ Ἅγιοι Πατέρες μας τὴν καταργήσανε, τὴν ἀπέριψαν αἰῶνες πίσω, τὴν κλείσανε στὸ χρονοντούλαπο τῆς Ἱστορίας, πρὶν τὴν ἐμφάνιση τῶν Προτεσταντῶν, Ἀγγλικανῶν, καὶ τῶν Μοντερνιστῶν τῆς Λειτουργικῆς Κινήσεως ποὺ τὴν ἐπανέφεραν στὸ «προσκήνιο»,^{14, 15, 16, 17, 18, 19} καὶ τοὺς ἀκολούθησαν κατόπιν οἱ δικοὶ μας στὶς ἐκδόσεις.

Λόγω τῆς ἐγκαταλήψεώς της ἀπὸ τὴν σύνολη Ἱερὰ Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας, δὲν παρεδόθη ἢ τέλεισός της ἀπὸ Ὁρθόδοξο Ἱερέα σὲ Ὁρθόδοξο Ἱερέα, ἢ ἀπὸ Ὁρθόδοξο Ἐπίσκοπο σὲ Ὁρθόδοξο Ἱερέα. Γιὰ αὐτὸ εἶναι **Ἀπαράδοτη Λειτουργία**. Δὲν ἔχει λειτουργικὴ συνέχεια.²⁰

¹² Ἱ.Μ.Μ. Βατοπαιδίου, Ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Ἰακώβου, ..., ὁ.π., σ. 34.

¹³ Ἀρχιμ. Χρυσόστομος Α. Παπαδοπούλου (μετέπειτα Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν), Περὶ τῆς Ἀποστολικῆς Λειτουργίας τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, ἐν Ἀθήναις 1901, σ. 8, στίχ. 8.

¹⁴ Guillaume Morel, Λειτουργίαι τῶν Ἁγίων Πατέρων, Ἰακώβου τοῦ Ἀποστόλου καὶ Ἀδελφοθέου, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ..., Παρίσι 1560. — Ἡ ἔκδοσις αὐτὴ εἶναι παρόμοια μὲ τὸ χφ. BN (Paris) Suppl. gr. 303 τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1560, ποὺ γράφτηκε ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνο Παλεοκαπᾶ γιὰ τὸν καρδινάλιο Charles of Lorraine, σύμφωνα μὲ τὸν Brightman.

¹⁵ Thomas Rattray, The ancient liturgy of the Church of Jerusalem, being the liturgy of St. James, freed from all latter additions and interpolations of whatever kind, and so restored to it's original purity ..., Λονδῖνο 1744.

¹⁶ J.M. Neale, The Liturgies of S. Mark, S. James, S. Clement, S. Chrysostom, S. Basil, ..., Λονδῖνο 1859.

¹⁷ C.E. Hammond, Liturgies Eastern and Western, Ὁξφόρδη, 1878.

¹⁸ C.A. Swainson, The Greek Liturgies chiefly from original authorities, Κέϊμπριτζ, 1884.

¹⁹ F.E. Brightman, Liturgies Eastern and Western, Vol. I Eastern Liturgies, Ὁξφόρδη, 1896. — Ὁ Brightman δίνει καὶ πλήρη κατάλογο τῶν ἐκδόσεων καὶ τῶν χειρογράφων (γνωστῶν μέχρι τὸ 1896).

²⁰ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Θεόδωρος Βαλσαμών (1140-1190): «Ψηφίζομεθα οὖν **μὴ εἶναι δεκτὰς αὐτάς** [δηλ. δὲν εἶναι πλέον δεκτὲς στὴν σύνολη Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία γιὰ τέλεση ἢ Λειτουργία τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, καὶ τοῦ Ἁγίου Μάρκου]. Κἂν γὰρ ἐγένοντο, **παντελοῦς ἀπραξίας κατεψηφίσθησαν**, ὡς καὶ ἄλλα πολλὰ», [PG 138, 953C].

Δέν εἶναι τῆς Ἱερᾶς μας Παραδόσεως, οὔτε τῆς σύνολης Ἑλληνορθοδόξου Παραδόσεως μας ποῦ ἔφτασε στίς μέρες μας ὡς ΤΜΕ²¹ ἢ ὡς ΤΑΣ²² ἢ ὡς Ἀγιορείτικα Τυπικά. Σὲ κανένα ἀπὸ τὰ Τυπικά αὐτὰ δὲν εἶναι καταγεγραμμένη.

Οὔτε στὸ ἀρχαιότερο σωζόμενο Κωνσταντινουπολίτικο Ἐπισκοπικὸ Εὐχολόγιο τὸν Βαρβερινὸ κώδικα Barb. Gr. 336 (8ος αἰώνας), δὲν ὑπάρχει αὐτὴ ἡ Λειτουργία.

Ἡ ἐπαναφορὰ τῆς εἶναι ἐξ ὀρισμοῦ Ἀντικουαριανισμός.²³

Τὸ ἰσχύον Τυπικὸν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ΤΜΕ (ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Βιολάκη), καὶ στίς 23/10, μνήμη τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου, ἀλλὰ καὶ τὴν πρώτη Κυριακὴ μετὰ τὰ Χριστούγεννα, ἔχει μόνον τὴν Λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου!

Ὁ δὲ ἀρχιμ. Δοσίθεος ἡγούμενος Ἰ. Σ. Μ. Παναγίας Τατάρνης, λέει γιὰ τίς 23/10: «Σημειῶσαι δ' ὅτι οὐδαμοῦ ἐν τοῖς τυπικοῖς ἀναγράφεται τέλεσις τῆς θ. Λειτουργίας Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου»!²⁴

«Κατὰ τὸν ιβ' (12ον) αἰῶνα ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μάρκος Γ', μεταβάς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐζήτησε νὰ τελέσῃ τὴν συνήθη [;]²⁵ αὐτῷ Λειτουργίαν τοῦ ἁγ. Ἰακώβου [προφανῶς πρὸς ἐπίδειξιν], ἀλλ' ἤμποδίσθη» (Ἀθηνῶν Χρυσόστομος, 1937). Ἐμπόδισαν Πατριάρχη! Τέτοιαν ἀκρίβειαν εἶχαν οἱ Πατέρες στὴν Παράδοσιν! Ἐδῶ οἱ Μοναχοὶ ὅταν πᾶνε σὲ ἄλλη Μονὴ σέβονται τὸ Τυπικὸν τῆς, καὶ αὐτὸς πῆγε σὲ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ «ῥμῃσε» γιὰ νὰ κάνει τὸ δικό του.²⁵

²¹ ΤΜΕ = τὸ ἰσχύον Τυπικὸν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Τυπικὸν κατὰ τὴν τάξιν τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας [ΤΜΕ], δὶς ἐκδοθέν ὑπὸ Κωνσταντίνου Πρωτοψάλτου, ... συμπληρωθέν ὑπὸ τοῦ νῦν Πρωτοψάλτου Γεωργίου Βιολάκη, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1888, ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ Τυπογραφείου.

²² Τυπικὸν τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἁγίας Λαύρας τοῦ Ὁσίου Σάββα (ΤΑΣ).

²³ «Αὐθεντικὴ Λειτουργικὴ Παράδοση ἢ Ἀντικουαριανισμός (Antiquarianism);», Ὁρθόδοξος Τύπος, ἀρ. φύλλων 2544 - 2545, 30/5/2025 - 6/6/2025. (analogion.gr)

²⁴ Τυπικὸν τοῦ Ὁσίου καὶ Θεοφόρου Πατρός ἡμῶν Σάββα τοῦ Ἁγιασμένου, ἐκδοσις Ἰ. Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Παναγίας Τατάρνης, 2010, ὑποσ. 40, σ. 153.

²⁵ «συνήθη»: εἰκασία τοῦ Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου (ἴσως προκατηλειμένη, ἀφοῦ αὐτὸς προώθησε κυρίως αὐτὴ τὴν ἀπαράδοτη Λειτουργία στὴν Ἑλλάδα). Ἀμφιβάλλουμε, ὅτι ἦταν ὄντως συνήθης στὸν Ἀλεξανδρείας τὸν 12ον αἰ. ὅπως ὑποστηρίζει ὁ Ἀθηνῶν Χρυσόστομος, ἢ ἤθελε νὰ τὴν κάνει χάριν ἐπιδείξεως, διότι ὁ Βαλσαμῶν λέει ὅτι «ῥμῃσε κρατεῖν τὸ τῆς τοῦ Ἰακώβου λειτουργίας κοντάκιον, ἀλλ' ἐκωλύθη παρ' ἡμῶν, καὶ ὑπέσχετο λειτουργεῖν, καθὼς καὶ ἡμεῖς», [PG 137, 621]. Ἄν ἦταν συνήθης Λειτουργία γιὰ τὸν Ἀλεξανδρείας, δὲν θὰ χρειαζόταν κοντάκιον (βιβλίον) γιὰ νὰ τὴν τελέσει!

Όλες οι σύγχρονες Λειτουργίες του Ιακώβου, του Μητρ. Ζακύνθου Διονυσίου Λάτα,²⁶ του Αρχιεπ. Αθηνών Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου,²⁷ του Αρχιμ. Εὐθυμίου Θ. Δελαλή,²⁸ του Αριστείδου Πανώτη, της εκδόσεως της IMMB,²⁹ κ.ἄ., φυσικά δὲν εἶναι ἴδιες (ἄλλιώς θὰ ὑπῆρχε μόνον μία ἔκδοση), οὔτε εἶναι «νομιμοποιημένες» ἀπὸ τὴν παραδοθεῖσα ζῶσα Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀφοῦ εἶναι ἀπαράδοτες. Εἶναι λειτουργικοὶ αὐτοσχεδιασμοί,² μοντερνισμοί, προϊόντα κοπτορραπτικής, πρβλ. τὰ λεγόμενα τῶν ὑπευθύνων τῆς εκδόσεως τῆς IMMB.²

Ἡ Παράδοση δὲν εἶναι melting pot, οὔτε κοπτορραπτική καὶ Ἀντικουαριανισμός,²³ λίγο ἀπὸ ἐδῶ ἀπὸ αὐτόν τόν αἰῶνα, λίγο ἀπὸ ἐκεῖ ἀπὸ τὸν ἄλλον αἰῶνα, ἢ λίγο ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ ἀρχαία παράδοση, λίγο ἀπὸ τὴν Ἰβηρικὴ (Γεωργιανή) ἀρχαία παράδοση.

Ἡ αὐθεντικὴ Λειτουργικὴ Παράδοση, στὸ σήμερα, στὸν ἐνεστῶτα χρόνο, εἶναι αὐτὴ ποὺ παρελάβουμε διὰ ζώσης, ζωντανά, καὶ αὐτὴν ἔχουμε ὑποχρέωση νὰ διαφυλάξουμε καὶ νὰ μεταλαμ-

²⁶ Διονυσίου Λάτα, Ἡ θεία Λειτουργία τοῦ Αγίου ἐνδόξου ἀποστόλου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου, Ἐν Ζακύνθῳ 1886. — Αὐτὴ ἡ ἔκδοση τοῦ Λάτα βασίστηκε στὴν ἔκδοση τοῦ Guillaume Morel (1560) – textus receptus – σύμφωνα μὲ τὸν Brightman. Σύμφωνα μὲ τὸν D. Galadza (Liturgy and Byzantinization in Jerusalem, σ. 169) βασίστηκε στὴν ἔκδοση τοῦ Joseph Aloysius Assemani (Codex Liturgicus Ecclesiae Universae), ποὺ χρησιμοποιεῖ ἐν μέρει τὸ χφ. Messina gr. 177 (11^{ος} αἰ.), ἡ ὁποία ὁμως ἔκδοση τοῦ Assemani σύμφωνα μὲ τὸν Brightman χρησιμοποιεῖ τὸ textus receptus. — Τὸ μοντέρνο Ἱερατικόν τῆς Λειτουργίας Ἰακώβου, τῆς Ῥωσικῆς (ROCOP) Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος Νέας Ὑόρκης, 2020, σ. 12 – οἱ Ῥώσοι δὲν γνῶρισαν στὴν (Κωνσταντινουπολίτικη) Παράδοσή τους Λειτουργία τοῦ Ἰακώβου – μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ Διονύσιος Λάτας εἰσήγαγε τὸν μοντερνισμό τῆς πρὸς Δυσμᾶς Προσφωνήσεως τῶν Εὐχῶν (Διακονικῶν) ὑπὸ τοῦ Διακόνου, καίτοι τὰ χειρόγραφα δὲν ὁμιλοῦν καθόλου γιὰ τὴν κατεύθυνση τοῦ Διακόνου, καίτοι ἡ Ἱερὰ Παράδοσις φωνάζει γιὰ τὴν πρὸς Ἀνατολᾶς προσευχὴ ὧν ἀνεξαίρετως στὴν Ἐκκλησία (βλ. ὑποσ. 9). — Σύμφωνα μὲ τὸν F.E. Brightman, ὁ Λάτας στὴν ἔκδοσή του φαίνεται νὰ ἔχει ξαναγράψει τὶς ῥομπρικές τοῦ κειμένου τῆς Λειτουργίας τοῦ Ἰακώβου.

²⁷ Ὅπως λέει ὁ συγγραφεὺς στὸν πρόλογο τῆς δ' εκδόσεως, χρησιμοποίησε δύο χειρόγραφα (κώδικες): τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Μεσσηνίας τῆς Σικελίας (1^η-12^η αἰ.) – Rotulus Messanensis gr. 177, καὶ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς ἐν Καλαβρίᾳ πόλεως Rossano (λέει τοῦ 1^{ου} αἰ., ἀλλὰ εἶναι τοῦ 19^{ου} αἰ.) – Vat. gr. 1970 (κώδιξ Rossanensis) – ὁ Χρυσ. Παπαδόπουλος λέει ὅτι ἐκδόθηκε τὸ 1560 ἀπὸ τὸν Γουλιέλμο Μουρέλιο (Morel) (ὑποσ. 14), καὶ εἶναι ὁμοιοἀντίγραφο μὲ τὸ χφ. BN (Paris) gr. 2509 (12^{ος} αἰ.). — Αρχιεπ. Αθηνών Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Αγίου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου, ἔκδ. ἑκτη, ἐν Ἀθήναις 1952, σ. 6. — Δυστυχῶς ὁ Ἀθηνῶν Χρυσόστομος, μοντερνιστικῶς ἀκολούθησε τὸν Λάτα, καὶ ἔχει κι αὐτὸς «Πάντοτε ἐστραμμένος πρὸς τὸν λαόν, ἐκφωνεῖ [ὁ Διάκονος]», σ. 10, ἀθετῶν τὴν Ἀποστολικὴν Ἀγιοπατερικὴν Παράδοσιν τῆς πρὸς Ἀνατολᾶς προσευχῆς ὧν ἀνεξαίρετως στὴν Ἐκκλησία (βλ. ὑποσ. 9).

²⁸ Ὅπως λέει ὁ συγγραφεὺς τοῖς ἐντευξομένοις, ὡς βάση εἶχε ἓνα ἀχρονολόγητο μεμβράνινο χειρόγραφο ἀπὸ τὴν Ἱ. Σ. Π. Μονὴ τοῦ Αγίου Νικάνορος (Ζάβορδας), καὶ τὸ συνέκρινε μὲ τὴν ἔκδοση 1560 τοῦ Γουλιέλμου Μουρελίου (Morel) (ὑποσ. 14), μὲ τὴν ἔκδοση τοῦ Διονυσίου Λάτα (ὑποσ. 26), καὶ μὲ μιὰ Ἱεροσολυμίτικη ἀνατύπωση τοῦ 1912 τοῦ χφ ΜΠΤ 321 (16^{ος} αἰ.). — Αρχιμ. Εὐθύμιος Θ. Δελαλή, Ἀκολουθία πλήρης τοῦ Αγίου ἐνδόξου καὶ πανευφήμου Ἀποστόλου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου, ἐν Ἀθήναις τύποις E. & I. Μπλαζουδάκη, 1922-23. — Δυστυχῶς κι αὐτὸς ἀκολούθησε τὸν Λάτα: «Πάντοτε ἐστραμμένος πρὸς τὸν λαόν ἐκφωνεῖ ὁ Διάκονος», σ. 47, ἀθετῶν τὴν Ἀποστολικὴν Ἀγιοπατερικὴν Παράδοσιν τῆς κατ' Ἀνατολᾶς προσευχῆς (βλ. ὑποσ. 9).

²⁹ Ἱ.Μ.Μ. Βατοπαιδίου, Ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Αγίου Ἀποστόλου Ἰακώβου, ... , ὁ.π..

παδεύσουμε: «**Ἡ Ἐκκλησία ὡς παρέλαβεν**».³⁰ Αὐτὴ εἶναι ἡ Παρακαταθήκη ποὺ παρέλαβαν οἱ Κληρικοὶ μας καὶ ὀφείλουν νὰ τὴν διαφυλάξουν.

Στὸ **Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων**, ἡ Λειτουργία Ἰακώβου «ἐπανήλθε» μετὰ ἀπὸ ἐγκατάλειψιν αἰώνων³¹ στὶς 30 Δεκεμβρίου **1900**, ὅταν τελέστηκε ὄχι στὸν Ναὸ τῆς Ἀναστάσεως, ἀλλὰ στὴν Σχολὴ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ,³² καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ τὸ ἀρχαῖο Ἱεροσολυμιτικὸ κείμενο (ἀκριβῶς δηλ. **λέξη πρὸς λέξη, μὲ κάποιο σωζόμενο χειρόγραφο**), ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὸν νεωτεριστικὸ λειτουργικὸ αὐτοσχεδρισμό² τοῦ Διονυσίου Λάτα.²⁶

Στὴν **Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος** μᾶς ἤρθε κυρίως ὄχι τόσο ἀπὸ τὸν Μητρ. Ζακύνθου Διονύσιο Λάτα (1886)^{33, 26} ποὺ τὴν τελοῦσε **τοπικὰ** στὸν Ι.Ν. τῶν Ἁγίων Πάντων τῆς Χώρας Ζακύνθου μία φορὰ τὸν χρόνο στὶς 23/10,³⁴ καὶ ἅπαξ γιὰ ἐπίδειξη στὶς 1/12/1886 στὴν Ἁγία Εἰρήνη ὁδοῦ Αἰόλου γιὰ τὴν ἐνηλικίωση τοῦ διαδόχου Κωνσταντίνου, ἀλλὰ μᾶς ἤρθε ἀπὸ τὸν **Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν Χρυσόστομο Παπαδόπουλο** (1923-1938), περίπου ἀπὸ τὸ **1923-1930**.

Στὴν ἀρχὴ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος **Χρυσόστομος** τὴν τελοῦσε ιδιωτικὰ (**δοκιμαστικά**), ἅπαξ ἢ δὶς τοῦ ἔτους, στὸ παρεκκλήσι τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ στὴν **Ῥιζάρειο Σχολή**,³⁵ βλ. Εἰκ. 1.

³⁰ Ἡ Ὁρθόδοξος ἀφετηρία τῆς Λειτουργιολογίας-Τελετουργικῆς, εἰδικὰ μετὰ τὴν ἐμπειρία τῆς 100+χρονης παναιρέσεως τῆς «Εἰκονομαχίας» (ἦτοι τοῦ «Προτεσταντισμοῦ» πρὸ τοῦ Προτεσταντισμοῦ) ποὺ συνετάραξε τὴν Ἐκκλησία, εἶναι κατασταλλαγμένη διαχρονικά, εἶναι αὕτὴ τοῦ Συνοδικοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας: «Ἡ Ἐκκλησία ὡς παρέλαβεν».

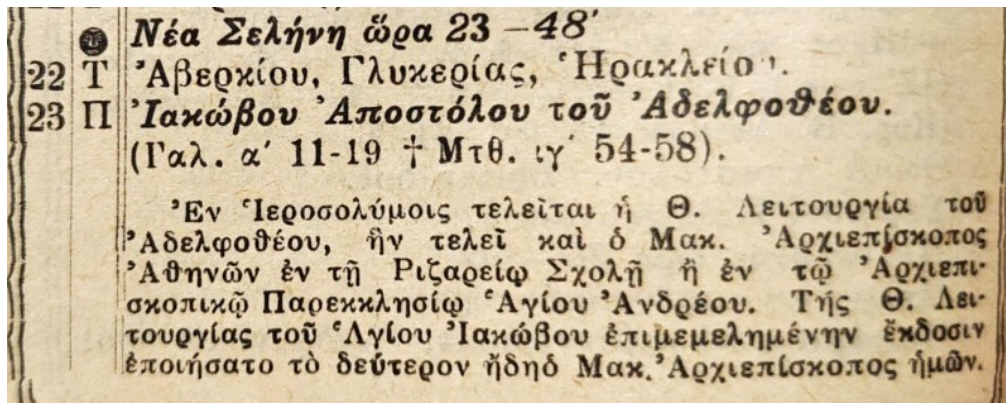
³¹ «Ἀπὸ τοῦ ιβ' αἰῶνος ἡ λειτουργία τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου βαθμηδὸν ἐγκατελείφθη καὶ εἰς αὐτὰ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀντικατασταθεῖσα διὰ τῶν βυζαντινῶν λειτουργιῶν [Χρυσοστόμου καὶ Μ. Βασιλείου]», Ἰωάννου Φουντούλη, Κείμενα Λειτουργικῆς Τεύχος Γ' - Θεῖαι Λειτουργίαι, Θεσ/νίκη 1994, σ. 70. Ἡ ἔκδοσις τῆς IMMB ἀναφέρει ἤδη τὸν 11^{ον} αἰ. ὡς τὸν αἰῶνα ἐγκατάλειψης τῆς Λειτουργίας αὐτῆς, βλ. ὑποσ. 12, ἀλλὰ **φαίνεται αἰῶνες ἐνωρίτερον εἶχε ἐγκαταλειφθεῖ ἀπὸ βασικὴν λειτουργίαν**, βλ. ὑποσ. 51.

³² Anagnostes, 'Chronique: La liturgie de saint Jacques à Jérusalem', Echos d'Orient 4 (1901), 247-8. (ἀπὸ D. Galadza, Liturgy and Byzantinization ..., σ. 17).

³³ π. Παναγιώτης Καποδίστριας, Ἐνα μελέτημα τοῦ 1987 γιὰ τὴν ἀ' ἐκδοσὴ ἐν Ζακύνθῳ τῆς Λειτουργίας τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου (1886), περιοδικό Τετράμηνα, τ. 31-33, Ἀμφισσα 1987. Ἀποσπάσματα αὐτοῦ τοῦ ἀρθροῦ βρήκαμε στὴν ἱστοσελίδα **Νυχθήμερον** (23/10/2024).

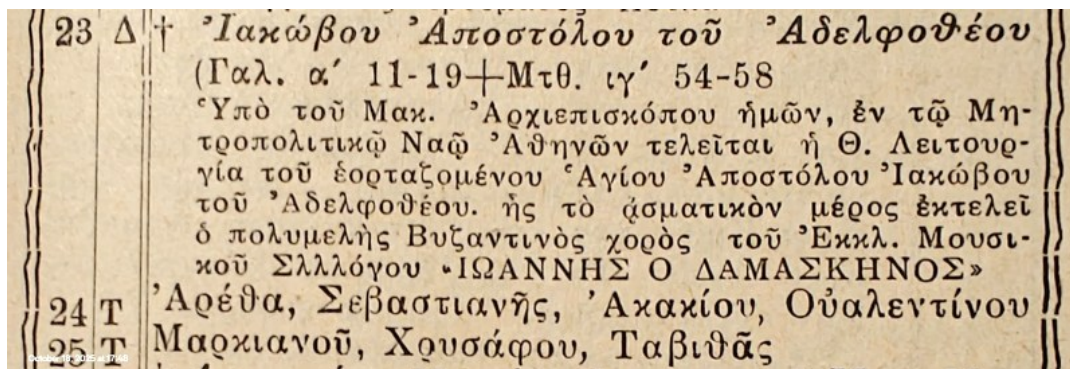
³⁴ Μὲ ἄδεια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο τῆς ὑποσ. 33.

³⁵ βλ. Ἐγκόλπιον Ἐκκλησιαστικόν Ἡμερολόγιον **1930** (ἔτ. 7ον, ὑπὸ Ἑμμ. Ἰ. Φαρλέκα, Γραμματέως τῆς Ἱ. Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), στὶς 23/10. (Δυστυχῶς δὲν βρήκαμε νωρίτερα τοῦ 1930 Ἡμερολόγια τοῦ Φαρλέκα).

Εἰκ. 1. Ἐγκόλπιον Ἐκκλησιαστικόν Ἡμερολόγιον 1930, ἔτος 7ον, ὑπὸ Ἐμμ. Ἰ. Φαρλέκα, Γραμματέως τῆς Ἱ. Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν, 23 Ὀκτωβρίου.

Ἀργότερα (ἀφοῦ δὲν βρῆκε ἀντίσταση) πήρε θάρρος καὶ τὴν τελοῦσε στὸν **Μητροπολιτικὸ Ναὸ τῶν Ἀθηνῶν**,³⁶ βλ. Εἰκ. 2.

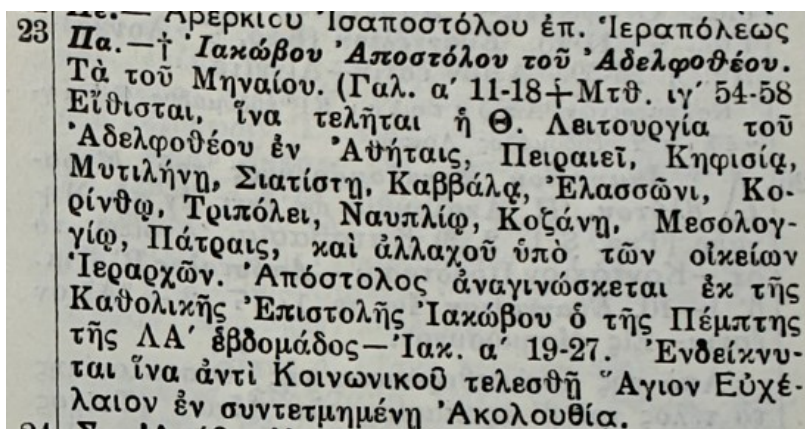

Εἰκ. 2. Ἐγκόλπιον Ἐκκλησιαστικόν Ἡμερολόγιον 1933, ἔτος 10ον, ὑπὸ Ἐμμ. Ἰ. Φαρλέκα, Γραμματέως τῆς Ἱ. Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν, 23 Ὀκτωβρίου.

Κατόπιν, μὲ κατάλληλη **στρατηγικὴ διαφήμιση καὶ προώθηση**, προσέθεσαν καὶ τὸ Ἅγιον Εὐχέλαιον μετὰ τὸ 1951³⁷ οἱ ἐπόμενοι (καὶ χρησιμοποιοῦντας ἤδη πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν κυρίως τὸ ὑμέτερον Ἡμερολόγιον Φαρλέκα, καὶ κατόπιν τὸ ἐπίσημο Ἡμερολόγιον – Δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος), ἐξαπλώθηκε σταδιακὰ σὲ προθύμους Μητροπολίτες.

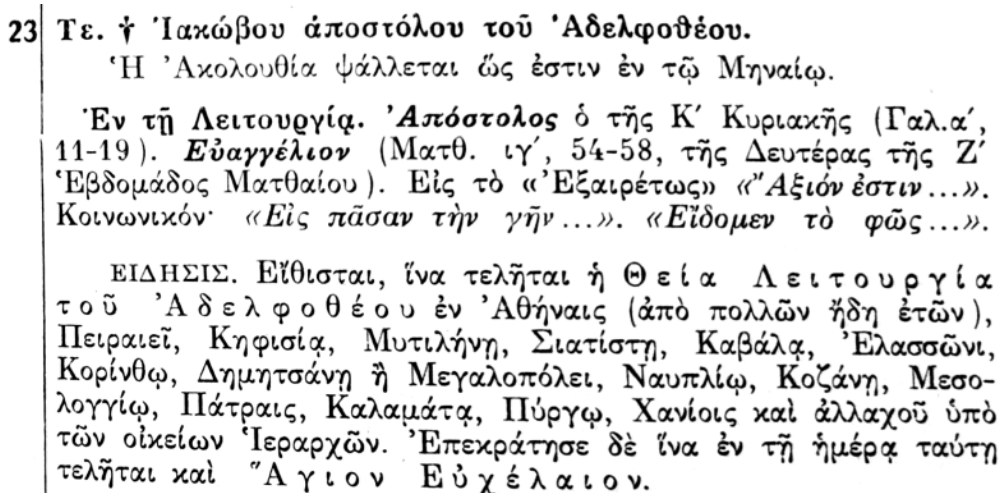
³⁶ Ἐγκόλπιον Ἐκκλησιαστικόν Ἡμερολόγιον 1933 (ἔτ. 10ον, ὑπὸ Ἐμμ. Ἰ. Φαρλέκα), στίς 23/10.

³⁷ Τὸ Ἡμερολόγιον Φαρλέκα τοῦ 1953, ἴσως καθ' ὑπαγόρευσιν «ἀνωτέρων» του, στίς 23 Ὀκτωβρίου ἀναφέρει: «**Εὐδείκνυται ἵνα ἀντὶ Κοινωνικοῦ τελεσθῇ Ἅγιον Εὐχέλαιον ἐν συντεταγμένῃ Ἀκολουθίᾳ**», σ. 147. Βλ. Εἰκ. 3.

Εἰκ. 3. Ἐγκόλπιον Ἐκκλησιαστικόν Ἡμερολόγιον 1953, ἔτος 30όν, ὑπὸ Ἑμμ. Ἰ. Φαρλέκα, Πρωτονοταρίου τῆς Ἱ. Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν, 23 Ὀκτωβρίου, μὲ ἐνδείξιν τελέσεως τοῦ Ἁγίου Εὐχελαίου ἀντὶ τοῦ Κοινωνικοῦ!

Τὸ **1968** τελούνταν μόλις στὸ **23.2%** τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, **προαιρετικῶς**, ὡς «Εἰδησις»,⁴ βλ. Εἰκ. 4, καὶ μὲ τὴν εἰσαγωγή τοῦ μοντερνιστικοῦ καὶ εὐσεβιστικοῦ πνεύματος στὴν Ἐκκλησία προϊόντος τοῦ χρόνου,⁶ ἐξαπλώθηκε στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος (δὲν γνωρίζουμε ὅμως σὲ τί ποσοστὸ Μητροπόλεων ἀνὰ ἔτος, διότι σταμάτησαν ἤδη (τοῦλάχιστον) ἀπὸ τὸ **1973** νὰ ἀναφέρουν στὸ Ἡμερολόγιον – Δίπτυχα τῆς Μητροπόλεως πού τὴν τελοῦσαν).⁴ Σημειωτέον ὅτι στὴν ἀρχή, αὐτὴ ἡ Λειτουργία τελούνταν μόνον στοὺς Μητροπολιτικούς Ναοὺς καὶ ἅπαξ (ἢ δις) τοῦ ἔτους.

Εἰκ. 4. Ἐπίσημο Ἡμερολόγιον (Δίπτυχα) τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 1968, 23 Ὀκτωβρίου, σ. 171.

Στὰ ἐπόμενα **Δίπτυχα (Ἡμερολόγιον) τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος**:

1973: Τὴν Κυριακὴ μετὰ τὰ Χριστούγεννα δὲν ἀναφέρεται τέλεις Λειτουργίας Ἰακώβου. Στὶς 23/10 ἀναφέρεται: «Εἰδησις. Εἰθίσται, ἵνα τελῆται πολλαχοῦ ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Ἀδελφο-

θεού, ἐνιαχοῦ δὲ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ τελεῖται καὶ Ἅγιον Εὐχέλαιον». **Τό 23.2% τοῦ 1968, ἔγινε «πολλαχοῦ» τό 1973.**

1978: Τὴν Κυριακὴ μετὰ τὰ Χριστούγεννα δὲν ἀναφέρεται τέλεσις Λειτουργίας Ἰακώβου. Στίς 23/10 ἀναφέρεται: «Εἰδησις. Εἴθισται, ἵνα τελεῖται πολλαχοῦ ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Ἀδελφοθέου Ἰακώβου».

1980: Τὴν Κυριακὴ μετὰ τὰ Χριστούγεννα δὲν ἀναφέρεται τέλεσις Λειτουργίας Ἰακώβου. Στίς 23/10 ἀναφέρεται: «ΕΙΔΗΣΙΣ. Εἴθισται, ἵνα τελεῖται πολλαχοῦ ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Ἀδελφοθέου, ἐνιαχοῦ δὲ τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ τελεῖται καὶ Ἅγιον Εὐχέλαιον».

1982: Στίς 23/10 ἀναφέρεται: «ΕΙΔΗΣΙΣ. Εἴθισται, ἵνα τελεῖται πολλαχοῦ ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Ἀδελφοθέου, ἐνιαχοῦ δὲ τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ τελεῖται καὶ Ἅγιον Εὐχέλαιον».

1983: Ἡ Κυριακὴ μετὰ τὰ Χριστούγεννα ἔπεσε 1η Ἰανουαρίου 1984. **Στίς 23/10 δὲν ἀναφέρεται καθόλου ἡ Λειτουργία τοῦ Ἰακώβου!**

1984: Στὰ Δίπτυχα (Ἡμερολόγιον) τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 1984, τὴν Κυριακὴ μετὰ τὰ Χριστούγεννα δὲν ἀναφέρεται τέλεσις Λειτουργίας Ἰακώβου. Στίς 23/10 ὁμῶς ἐπανῆλθε ἡ Εἰδησις! Ἡ Εἰδησις εἶναι ἴδια μέ τοῦ 1978: «Εἰδησις. Εἴθισται, ἵνα τελεῖται πολλαχοῦ ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Ἀδελφοθέου».

1994, 1997: Στίς 23/10 ἀναφέρουν: «ΕΙΔΗΣΙΣ. Εἴθισται, ἵνα τελεῖται πολλαχοῦ ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Ἁγ. Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου, ἐνιαχοῦ δὲ ἵνα ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ τελεῖται καὶ Ἅγιον Εὐχέλαιον».

2003, 2006: στίς 23/10 ἀναφέρουν ὄχι μὲ μορφήν Εἰδήσεως, ἀλλὰ στὴν ἀρχή: «εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν – εἴθισται νὰ ἐπιτελεῖται ἡ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀποστόλου φερομένη τοιαύτη».

2009-2025, στίς 23/10, οὐδόλως ποιοῦν μνήμη τῆς Λειτουργίας τοῦ Ἰακώβου (οὔτε ὡς προαιρετικὴ Εἰδησις) – θὰ ἔπρεπε ὁμῶς νὰ τονίζουν ὅτι σύμφωνα μὲ τὸ ἰσχύον Τυπικόν (ΤΜΕ), τελεῖται ἡ Λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου, διότι (μετὰ τὰ τόσα 80 χρόνια διαφημίσεως) συνεχίζουν νὰ τελοῦνται αὐτὲς οἱ Λειτουργίες τοῦ Ἰακώβου (μὴ ἀπλὴ ἀναζήτηση στό google ἀναδεικνύει τὴν ἔκταση καὶ τὴν κατάσταση τοῦ θέματος).

23. Πέμπτη. † Ἰακώβου ἀποστόλου τοῦ ἀδελφοθέου (†63).

Ἀπόστολος: ἀποστόλου, Κυριακῆς κ' ἐπιστ. (Γαλ. α' 11-19).

Εὐαγγέλιον: ὁμοίως, Δευτέρας ζ' ἐβδ. Ματθ. (Ματθ. ιγ' 54-58).

Εἰκ. 5. Δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος 2025, σ. 289, ἀναφέρουν λιτῶς μόνον τὰ Ἀναγνώσματα.

Στὸ **Τυπικὸν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου 2025** ὑπάρχει σημείωση γιὰ τὴν εἰς τινὰς Ναοὺς τέλεση τῆς Λειτουργίας τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, Εἰκ. 6.

23. ΠΕΜΠΤΗ. Ἰακώβου ἀποστόλου τοῦ ἀδελφοθέου.

Σημείωσις. Σήμερον εἴθισται εἰς τινὰς ναοὺς νὰ τελεῖται ἡ Θ. Λειτουργία τοῦ ἀποστόλου Ἰακώβου.

Ἀπόστολος, Εὐαγγέλιον καὶ κοινωνικὸν τοῦ ἀποστόλου.

Εἰκ. 6. Ἑρπτολόγιον – Τυπικαὶ Διατάξεις Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου 2025. 23 Ὀκτωβρίου.

Στὸ **Ἡμερολόγιον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, 1993, 2002, 2008, στίς 23/10** **δὲν** ἀναφέρεται καθόλου τέλεσις Λειτουργίας Ἁγίου Ἰακώβου, οὔτε φυσικά, τὴν Κυριακὴ μετὰ τὰ Χριστούγεννα.

Στὴν **ἐκδόση τῆς Ἰ.Μ.Μ. Βατοπαιδίου**, ἀναφέρεται: «Τὸ πρῶτο καὶ τὸ πιὸ δύσκολο ἔργο ἦταν ἡ κατάρτιση τοῦ σώματος τῶν Εὐχῶν [!] [δηλ. ποιῆς Εὐχῆς θὰ κρατήσουν καὶ ποιῆς ὄχι ἀπὸ τὴν Λειτουργία ποὺ ἐκτίθεται στὰ χειρόγραφα!]. Ὅσοι μελετοῦν τὴν χειρόγραφη παράδοση τῆς Λειτουργίας τοῦ Ἰακώβου γνωρίζουν ὅτι αὐτὸ ποὺ τὴν διακρίνει - ἰδιαίτερα σὲ σχέση μὲ τὶς λεγόμενες βυζαντινὲς Λειτουργίες – εἶναι ἡ ἀνεξέλεγκτη αὐξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Εὐχῶν καὶ οἱ συνεχεῖς ἀναδιπλασιασμοί».³⁸

Ἀφοῦ ἔτσι ἔχουν τὰ ἀρχαῖα χειρόγραφα, οἱ ἀρχαῖες αὐτὲς ἀποδείξεις αὐτῆς τῆς Λειτουργίας, γιατί «συντομεύτηκαν» καὶ «ἀλλοιωθήθηκαν» αὐτὰ τὰ μουσειακὰ κείμενα (ὅπως παρόμοια ἔκαναν Ἀγγλικοὶ στὸ παρελθόν),¹⁵ καὶ τὸ ἀποτέλεσμα παρουσιάζεται μοντερνιστικῶς ὡς δῆθεν Λειτουργία τοῦ Ἰακώβου;⁴³

Κρίνονται τὰ χειρόγραφα ὑποκειμενικῶς, μοντερνιστικῶς, καὶ οἱ ὅποιες ἀλλαγές γίνονται βάσει τῆς σημερινῆς κατασταλλαγμένης μορφῆς (χάρις στὸν Ἅγιο Φιλόθεο τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη) καὶ χρονικῆς διάρκειας τῆς βασικῆς Λειτουργίας (Χρυσοστόμου).

³⁸ Ἰ.Μ.Μ. Βατοπαιδίου, Ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Ἰακώβου, ... , ὁ.π., σ. 16 (Προλεγόμενα).

Οι ίδιοι οι υπεύθυνοι αυτής της σύγχρονης εκδόσεως της IMMB, λένε επίσης την Λειτουργία του Αγίου Ιακώβου **να την κάνουν λειτουργίσιμη** (sic)!³⁹

«Ο πρώτος σκοπός μας ήταν **να την κάνουμε “λειτουργίσιμη”** [ποιά; την Λειτουργία του Ιακώβου!], ενώ θέσαμε ως γενικές αρχές τα εξής: α) Κάθε λειτουργικό μέρος, ιεροπραξία, να έχει μόνο μία εύχή. Γι’ αυτό **αφαιρέσαμε** μερικές εύχές από τον υποχρεωτικό κανόνα, ιδιαίτερα από το προκαταρκτικό και απολυτικό μέρος, θέτοντάς τες στο τέλος του Ίερατικού ως προαιρετικές. β) **Να παραλείπονται οι εύχές που αποδίδονται σὲ ἄλλους ἁγίους (δύο – μᾶλλον τρεῖς – τοῦ Μ. Βασιλείου⁴⁰ καὶ μία τοῦ ἁγ. Διονυσίου).** γ) Τὰ δευτερεύοντα στοιχεία, ιδιαίτερα τὰ πρακτικά - Πρόθεση, Εἴσοδοι, Κλάση, Ζέον, Κοινωνία κ.ἄ. - να γίνονται κατὰ τὸν συνηθισμένο τρόπο [σύμφωνα μὲ τὴν Λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου/Βασιλείου δηλαδή].³⁹

Πῶς τότε λειτουργοῦσαν στὰ Ἱεροσόλυμα τὴν (ὑποτιθέμενη) μὴ λειτουργήσιμη Λειτουργία τοῦ Αγίου Ιακώβου τῶν ἀρχαιοτέρων σωζομένων χειρογράφων τοῦ 8^{ου}–11^{ου} αἰ.;

Ἄρα, ἂν ἰσχύει ἡ μὴ λειτουργίσιμη ὑπόθεση, ἀρκετὰ πρὸ τῶν ἀρχαιοτέρων σωζομένων χειρογράφων (δηλ. πρὸ τοῦ 8^{ου} – 9^{ου} αἰ.) τῆς Λειτουργίας Ιακώβου, **αὕτὴ ἡ Λειτουργία εἶχε ἐν τοῖς πράγμασι ἐγκαταληφθεῖ καὶ στὰ Ἱεροσόλυμα (εἶχε πάψει νὰ εἶναι βασικὴ Λειτουργία),** πέραν ἴσως κάποιας σπάνιας «ἐθιμοτυπικῆς» τελέσεως της στὰ Ἱεροσόλυμα μέχρι τὸν 11^{ον} αἰ., ὥσπου καὶ ἐκεῖ καταργήθηκε.^{12, 13}

³⁹ Τ.Μ.Μ. Βατοπαιδίου, Ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Αγίου Ἀποστόλου Ιακώβου, ... , ὁ.π., σσ. 40-41.

⁴⁰ Τὴν στιγμή μάλιστα ποὺ ἔρευνα τοῦ John R. K. Fenwick (ἀσχολίαστης μέχρι στιγμῆς ἀπὸ Ἑλληνικῆς πλευρᾶς) παρουσιάζει τὴν Ἀναφορὰ τῆς Λειτουργίας τοῦ Αγίου Ιακώβου ὡς προερχομένη ἀπὸ τὸ ἴδιο πρωτότυπο τῆς Ἀναφορᾶς τῆς Λειτουργίας τοῦ Μεγάλου Βασιλείου (δηλ. παρουσιάζει τὶς Ἀναφορὲς νὰ ἔχουν «ὁμοιότητα», κοινὴ καταγωγὴ), καὶ ἄρα τὴν Λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου ἀρχαιότερης τῆς Λειτουργίας τοῦ Ιακώβου, John R. K. Fenwick, *The Anaphoras of St. Basil and St. James. An Investigation into their Common Origin*, OCA 240 [Orientalia Christiana Analecta 240], Rome, 1992. — Κατὰ τὴν γνώμη μας (μὲ τὰ σημερινὰ δεδομένα), **ὅσο Λειτουργία τοῦ Αγίου Ιακώβου εἶναι ἡ Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ἄλλο τόσο Λειτουργία τοῦ Αγίου Ιακώβου εἶναι ἡ (πρωτότυπη, ἀπωλεσθεῖσα, καὶ κατόπιν ἐγκαταληφθεῖσα) Λειτουργία τῶν Ἱεροσολύμων τοῦ 4^{ου} αἰ. καὶ ἀργότερον, ποὺ καλοῦνταν «Λειτουργία τοῦ Αγίου Ιακώβου».** Ὅσο Ἀποστολικὴ Λειτουργία εἶναι ἡ Λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου, ἄλλο τόσο Ἀποστολικὴ Λειτουργία εἶναι ἡ (πρωτότυπη, ἀπωλεσθεῖσα, καὶ κατόπιν ἐγκαταληφθεῖσα) Λειτουργία τῶν Ἱεροσολύμων τοῦ 4^{ου} αἰ. καὶ ἀργότερον. Πρβλ. Χρυσ. Παπαδόπουλον, ὑποσ. 43.

Σύμφωνα με τὸν Μητρ. Καισαρείας Ἀμβρόσιον Σταυρινόν: «Ἡ λειτουργία λοιπὸν τοῦ Ἰακώβου ὑπέστη καὶ ὑφίστατο ἐκάστοτε προσθήκας, οὐχὶ διότι διηνεκῶς (= αἰωνίως) καὶ ἀπαύστως ἐτελεῖτο ἐν Παλαιστίνῃ καὶ Συρίᾳ, ἀλλὰ διότι ἀπὸ τοῦ δ' αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς ἐτελεῖτο ἐκτάκτως ἐν Ἱεροσολύμοις».⁴¹

Ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος γράφει: «Ὡστε ἡ Ἐκκλησία οὐδόλως θεωρεῖ τὴν Λειτουργίαν τοῦ ἁγίου Ἰακώβου ὡς Ἀποστολικὴν γραφήν, ἀναγνωρίζει ὅτι τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς κείμενον⁴² προσέλαβε μεταγενεστέρας Εὐχάς, μάλιστα δὲ αὐτὸς πάλιν ὁ Ἱερεμίας γράφων ὑποδηλοῖ, ὅτι ἀπὸ τοῦ δ' αἰῶνος καὶ ἐξῆς ἐπεκράτησε νὰ τελῶνται αἱ δύο μόνον Λειτουργίαι [ἐννοεῖ τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ τοῦ Χρυσοστόμου] [...]».⁴³

Γράφουν ἐπίσης οἱ ὑπεύθυνοι τῆς ἐκδόσεως IMMB: «Μὲ ὅλο τὸν σεβασμὸ μας πρὸς τὸ ἔργον τῶν ἱερωτάτων ἐπιστατῶν αὐτῶν τῶν ἐκδόσεων [μητροπ. Διονυσίου Λάτα (1886), καὶ ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου], πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι διακρίνονται γιὰ τὸν λειτουργικὸν τοὺς αὐτοσχεδιασμόν», καὶ συνεχίζουν, «Δὲν μποροῦσε ὁμοίως νὰ γίνῃ καὶ διαφορετικά, ἐφ' ὅσον τὰ μνημειώδη βιβλία τόσο τοῦ Mercier, ὅσο καὶ τοῦ Καζαμία ἐκδόθηκαν ἀργότερα, τὰ δὲ ξενόγλωσσα χειρόγραφα μέχρι πρὸ τίνος ἦσαν σχεδὸν ἄγνωστα στὸν ἐλληνόφωνο κόσμον».⁴⁴

Φυσικὰ ἐμεῖς θὰ διαφωνήσουμε μετὰ τὴν τοποθέτηση «δὲν μποροῦσε νὰ γίνῃ καὶ διαφορετικά». Ἀσφαλῶς καὶ θὰ μποροῦσε νὰ γίνῃ διαφορετικά, μετὰ τὸ νὰ κάνουν ὑπακοή στὴν ζῶσα καὶ παραδοθεῖσα Ἱερά μας Παράδοσιν, καὶ νὰ μὴν κάνουν λατινογενεῖς ἀντικουαριανισμούς. Νὰ τελοῦν μόνον τὶς Λειτουργίες ποὺ παρέλαβαν. Νὰ ἀκολουθήσουν ἐπὶ τέλους τὸ τοῦ Συνοδικοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας: «Ἡ Ἐκκλησία ὡς παρέλαβεν». Καὶ ἐνῶ οἱ ὑπεύθυνοι τῆς ἐκδόσεως IMMB κρίνουν τοὺς ἄλλους γιὰ λειτουργικὸν αὐτοσχεδιασμόν, ἡ Λειτουργία τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου τῆς

⁴¹ Μητρ. Καισαρείας Ἀμβροσίου Σταυρινού, Αἱ ἀρχαιόταται καὶ αἱ σύγχρονοι Λειτουργίαι, β' ἐκδ. ἐπιμ. Ἀρχιμ. Νικοδήμου Σκρέττα, Λειτουργικὰ Βλατάδων 4, Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 2001 (α' ἐκδ. 1921), σσ. 199-200.

⁴² Ἡ Λειτουργία ἀρχικῶς ἦταν ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας τῶν Ἀποστόλων. Κανὼν 4α' Μεγάλου Βασιλείου (ἐπικυρωθεὶς διὰ τοῦ β' Κανόνος τῆς Πενθέκτης Οἰκ. Συνόδου): «τὰ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ Ἄρτου τῆς Εὐχαριστίας καὶ τοῦ Ποτηρίου τῆς εὐλογίας, τίς τῶν Ἁγίων ἐγγράφως ἡμῖν καταλέλοιπεν; οὐ γὰρ δὴ τούτοις ἀρκοῦμεθα, ὧν ὁ Ἀπόστολος, ἢ τὸ Εὐαγγέλιον ἐπεμνήσθη, ἀλλὰ καὶ προλέγομεν καὶ ἐπιλέγομεν ἕτερα, ὡς μεγάλην ἔχοντα πρὸς τὸ Μυστήριον τὴν ἰσχύν, ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας παραλαβόντες», [PG 32, 188].

⁴³ Ἀρχιμ. Χρυσ. Α. Παπαδοπούλου, Περὶ τῆς Ἀποστολικῆς Λειτουργίας τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, ἐν Ἀθήναις 1901, δ.π., σ. 8.

⁴⁴ I.M.M. Βατοπαιδίου, Ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Ἰακώβου, ... , δ.π., σ. 45.

ἐκδόσεως τῆς I.M.M. Βατοπαιδίου, βάσει τῶν ἰδίων σχολίων, εἶναι αὐτὸς τοῦτος **ὁ «ὀρισμὸς» τοῦ αὐτοσχεδιασμοῦ, καὶ τῆς κοπτοραπτικῆς.**

Γράφουν, ἐπίσης: «[...] ἂν ἡ **παραλλαγή**⁴⁵ τῆς Λειτουργίας τοῦ Ἰακώβου – ὅπως αὐτὴ ἀπαντᾶται στὰ σωζόμενα χειρόγραφα – **δὲν εἶχε πολλὰ προβλήματα** [!] καὶ **δὲν ἔχρηζε διορθώσεως**, δὲν θὰ **ἦταν νεκρὴ καὶ ἄπρακτὴ γιὰ τόσους αἰῶνες** [!]^{46, 41, 43}».

Σύμφωνα λοιπόν, καὶ μὲ τοὺς ὑπευθύνους τῆς ἐκδόσεως IMMB, ἡ Λειτουργία τῶν ἀρχαίων χειρογράφων, ἦταν παραλλαγμένη, καὶ εἶχε πολλὰ προβλήματα καὶ «ἔχρηζε διορθώσεως». **Ποιά; Ἡ ὑποτιθέμενη Λειτουργία τοῦ Αγίου Ἰακώβου!**

Τόσοι Ἅγιοι Πατέρες, ποὺ ἦσαν 1000-1200+ χρόνια «ἐγγύτερα χρονικῶς» σὲ αὐτὴν τὴν Λειτουργία τῶν ἀρχαιοτέρων χειρογράφων (8^{ου} – 9^{ου} αἰ.), καὶ πολὺ ἐνωρίτερον, καὶ **δὲν τὴν «διόρθωσαν», ἀλλὰ μάλιστα τὴν ἐγκατέλειψαν, τὴν κατήργησαν** (ἤδη ἀπὸ τὸν 8^ο αἰ. κατὰ μερικoύς),^{13, 41} τώρα (σήμερα) βάσει ποίᾳς γνώσεως καὶ παραδόσεως, καὶ ἀγιοπατερικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς νομιμοποιήσεως, καὶ **γιατί, γιὰ ποιὸν σκοπὸ** ποὺ δὲν τὸν «σκέφτηκαν» **τότε οἱ Ἅγιοι Πατέρες μας**, οἱ σύγχρονοι νὰ τὴν «διορθώσουν» (στὰ τυφλά), καὶ νὰ τὴν «ἀποδώσουν» αὐθαίρετως ὡς ᾄθην Λειτουργία τοῦ Ἰακώβου;

Καὶ ἀλλοῦ λένε: «[...] τὸ ἰδανικὸ θὰ ἦταν ὅλη ἡ θεία Λειτουργία τοῦ Ἰακώβου, ὅσον ἀφορᾷ τὶς τυπικὲς διατάξεις καὶ τὰ ψαλτικά, νὰ ἀπαρτιζόταν ἀπὸ **στοιχεῖα Ἱεροσολυμιτικά**. Μετὰ ὅμως ἀπὸ τόσους **αἰῶνες ἀπραξίας**, αὐτὸ μᾶς φαίνεται δύσκολο, καθὼς ὑπάρχει μεγάλη πιθανότητα οἱ **εἰκασίες** μας νὰ εἶναι **λανθασμένες**», καὶ ἀλλοῦ, «Ὅταν τὰ Ἑλληνικὰ [χειρόγραφα] **δὲν συμφωνοῦσαν μὲ τὰ Γεωργιανὰ**, τὶς περισσότερες φορές (ὅχι ὅλες) **ἐπιλέγαμε τὰ δεύτερα**» [!].⁴⁷

Οὐδὲν ἕτερον σχόλιον, πλὴν ὅτι σύμφωνα μὲ τὸν Daniel Galadza (2018), “How the two versions of the Georgian JAS related to the original Greek version of JAS is still unclear”, δηλ. οἱ Γεωργιανοὶ λειτουργιολόγοι ἔχουν προσδιορίσει **δύο ἐκδοχὲς τῆς Γεωργιανῆς Λειτουργίας τοῦ Ἰακώβου, μία μακρὰ καὶ μία σύντομη· πῶς ὅμως οἱ δύο αὐτὲς Γεωργιανὲς ἐκδοχὲς σχετίζονται**

⁴⁵ Ἄρα, θεωρεῖται ὅτι ἡ Λειτουργία τοῦ Ἰακώβου ἦταν ἤδη **παραλλαγμένη** στὴν ἀρχαιότερη πλέον διαθέσιμη πηγή της, **στὰ ἀρχαιότερα σωζόμενα χειρόγραφα!** Πρβλ. ὑποσ. 41.

⁴⁶ I.M.M. Βατοπαιδίου, Ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Αγίου Ἀποστόλου Ἰακώβου, ... , ὁ.π., σ. 46.

⁴⁷ I.M.M. Βατοπαιδίου, Ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Αγίου Ἀποστόλου Ἰακώβου, ... , ὁ.π., σσ. 42, 46.

με τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ ἔκδοση τῆς Λειτουργίας τοῦ Ἰακώβου παραμένει ἀσαφές, σύμφωνα με τὸν Galadza.⁴⁸

Αὐτὸς ποὺ προσπάθησε **ὄχι νὰ κόψει Εὐχές** ἀπὸ τὰ ἀρχαία χειρόγραφα τῆς Λειτουργίας Ἰακώβου (τὰ ὁποῖα ἤδη παραλείπουν διάφορες Εὐχές τὸ καθένα), ἀλλὰ προσπάθησε νὰ παραδώσει τὴν ἀρχαία Λειτουργία Ἰακώβου βάσει τῶν ἀρχαίων Σιναϊτικῶν χειρογράφων (καὶ κυρίως βάσει τοῦ νεο-εὑρεθέντος Σιναϊτικοῦ χφ X 156 τοῦ 11^{ου} αἰ. τὸ ὁποῖον «εἶναι ἀπὸ τὰ πληρέστερα»),⁴⁹ ἦταν ὁ θεολόγος Ἀλκιβιάδης Κ. Καζαμίας.⁵⁰ Στὴν ἐνότητα «Οἱ σχέσεις τῶν χειρογράφων» (σσ. 87-88) μᾶς δίνει τὶς ἐξῆς σημαντικὲς πληροφορίες γιὰ τὰ χειρόγραφα (χφ) τῆς Λειτουργίας τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου (ὄχι μόνο τὰ Σιναϊτικά, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἄλλα ποὺ μελέτησε στὴν ἐργασία του, ὅπως τό Vat. gr. 2282 (9^{ου} αἰ.), τό Vat. gr. 1970 (13^{ου} αἰ.), καὶ τὰ Ἰβηρικά M 58 N, M 26 N (10^{ου}-11^{ου} αἰ.), μεταξὺ ἄλλων):

- **Καμία Εὐχὴ δὲν περιέχεται σὲ ὅλα τὰ χφ.**⁵¹
- **Κανένα χφ δὲν περιέχει ὅλες τὶς Εὐχές ποὺ εἶναι γνωστὲς ἔστω ἀπὸ ἓνα χφ ὡς ἀνήκουσες στὴ Λειτουργία αὐτή.**
- **Πολλὰ χφ παραλείπουν Εὐχές χωρὶς ἀπώλεια φύλλων.**
- Ἡ σειρά τῶν Εὐχῶν σὲ ἀρκετὰ χφ εἶναι διαφορετική.

Γιατί λοιπόν, τελοῦνται, ἐν γένει, ἀμφιβόλου προελεύσεως ἢ/καὶ ἐξελίξεως Λειτουργίες, καὶ μάλιστα ἐκτὸς τῆς διὰ ζώσης παραδοθείσης Ἐκκλησιαστικῆς μας Ἱερᾶς Παραδόσεως, ἢ τελεῖται ἀκόμη καὶ αὐτὴ ἢ ἀπ' αἰῶνων νενεκρωμένη καὶ ἐγκαταληφθεῖσα ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Παράδοση καλουμένη Λειτουργία τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου (καὶ αὕτη ἀμφιβόλου ἐξελίξεως, καὶ

⁴⁸ Daniel Galadza, *Liturgy and Byzantinization in Jerusalem*, Oxford University Press, 2018, σ. 171.

⁴⁹ Γιὰ τὶς Εὐχές ποὺ παραλείπει τό χφ X 156 (με ἢ χωρὶς ἀπώλεια φύλλων), χρησιμοποιήθηκε τό Σιναϊτικὸ χφ M 24 ἐπίσης τοῦ 11^{ου} αἰ.. Καὶ τὶς Εὐχές ποὺ λείπουν καὶ ἀπὸ αὐτὸ τό χφ τὶς προσέθεσε ἀπὸ τὰ ἐπίσης Σιναϊτικά χφ Σ 3, M 80, X 1039.

⁵⁰ Ἀλκιβιάδης Κ. Καζαμίας, *Ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου καὶ τὰ Νέα Σιναϊτικά Χειρόγραφα*, Θεσσαλονίκη, 2006.

⁵¹ Ἄρα, καὶ βάσει αὐτῆς τῆς παρατηρήσεως, **αὐτὴ ἡ Λειτουργία γιὰ αἰῶνες ἤδη πρὸ τῶν σωζομένων χφ εἶχε ἐγκαταλειφθεῖ ἀπὸ «βασικὴ» Λειτουργία τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων**, ἦταν «ἐκτὸς ἐλέγχου», ἐξ οὗ καὶ τὸ «ad hoc» τῶν σωζομένων χειρογράφων. Πρβλ. Ἀμβρόσιον Σταυρινόν, ὑποσ. 41. Φαίνεται κἂν τελοῦνταν στὰ Ἱεροσόλυμα μέχρι τὸν 1^{ον} αἰ. καθαρὰ ἐθιμοτυπικῶς (ἀπὸ τὸν 8^{ον} αἰ. ἀναφέρει ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, ὑποσ. 13). Πρβλ. ὑποσ. 20.

μάλιστα ἐσχάτως, **τεχνητῆς, πειραματικῆς, ὑποκειμενικῆς καὶ βιαίας μάλιστα ἐκτὸς Ἐκκλησίας ἐργαστηριακῆς ἐξελίξεως καὶ κοπτοραπτικῆς**) ποὺ δὲν τὶς παρελάβαμε;

Ποτέ, σὲ καμία δεδομένη χρονικὴ στιγμή τῆς ἱστορίας Τῆς, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν χρησιμοποίησε τέτοια σύνθεση, τέτοια «Λειτουργία», ὅπως οἱ ὀγδοήτικες συνθέσεις τῆς Λειτουργίας Ἰακώβου ποὺ κυκλοφοροῦν τὰ τελευταῖα 100+ χρόνια.²³

Φυσικὰ ἂν κάποιος Κληρικός μας λάβει ἄδεια τοῦ οἰκείου Ἐπισκόπου / Πατριάρχου μας νὰ τὴν τελέσει, ἢ τελεστεῖ ἀπὸ Ἐπίσκοπό μας, δὲν θὰ τὸ κρίνουμε. Προσωπικά, **δὲν θὰ παρευρεθοῦμε σὲ τέτοια Λειτουργία**, θὰ πᾶμε σὲ διπλανή Ἑνορία τῆς Ἐκκλησίας μας ποὺ τελεῖ τὴν παραδοσιακὴ λειτουργία, ὅχι ὅτι ἀμφισβητοῦμε τὰ Ἱερὰ Μυστήρια, ἀλλὰ γιὰ λόγους συνειδήσεως καὶ στηρίξεως τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας μας, καὶ **κυρίως** γιὰ ὅλους τοὺς λόγους ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν τήρηση τῆς Ἱερᾶς Ἀποστολικῆς καὶ Ἀγιοπατερικῆς Παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας μας, καὶ ἔχουμε ἐκτενῶς ἀναφερθεῖ στὰ διάφορα ἄρθρα μας. Ἀπλὰ θὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια ὅτι αὐτὴ ἡ Λειτουργία εἶναι **Ἀντικουαριανισμός**,²³ καὶ ἀπαράδοτη στὴν Λειτουργικὴ μας Ἱερὰ Παράδοση, ἰδιαίτερα τὴν Κωνσταντινουπολίτικη²¹ (ἢ ὁποῖα σταδιακῶς προσέλαβε, πρὸ πολλῶν αἰώνων, τὸ Ἀγιοσαββαίτικο Τυπικόν [ΤΑΣ]²²) τὴν ὁποῖα καὶ ἀκολουθεῖ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ὡς **μητρικὴ Παράδοση**.

Μία φορά μόνο, πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, βρέθηκα σὲ τέτοια Λειτουργία στὴν ζωὴ μου, στὴν ἐπαρχία, σὲ Μητροπολιτικὸ Ναό, ἐν ἀγνοίᾳ μου, καὶ στὴν ἀρχὴ παραξενεύτηκα μὲ τὴν παράσταση πρὸς τὴν Δύση καὶ τὴν συγκέντρωση τῶν Κληρικῶν καὶ τοῦ ἰδίου τοῦ Μητροπολίτου στὸν Σολέα, καὶ πίσω (ἐντὸς τοῦ Βήματος) τὴν ξεκαθαρισμένη Ἀγία Τράπεζα⁵² **μὲ ἀπόντα τὸν Ἑσταυρωμένο Χριστὸ ἀπὸ τὴν Ἀγία Τράπεζα**,^{53, 54} καὶ ὅταν κατάλαβα περὶ τίνος πρόκειται, **ἔφυγα ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πῆγα σὲ ἄλλη ἐνορία στὴν ἴδια πόλη**⁵⁵ ποὺ εὐτυχῶς τελοῦσαν **κανονικῶς τὴν Λειτουργία τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου**.

⁵² Βλ. ὑποσ. 8.

⁵³ *Ἡ Θεολογία τοῦ Σταυροῦ μὲ τὸν Ἑσταυρωμένο στὴν Ἀγία Τράπεζα*, α' ἐκδοσις, 6/12/2024. (analogion.gr)

⁵⁴ *Ἐπόμενοι τῶν Αἱρετικῶν, οἱ ἀφαιροῦντες τὸν Ἑσταυρωμένον*, Ὁρθόδοξος Τύπος, 10/1/2025, ἀρ. φύλλου 2525, σσ. 1, 4. Αναλυτικὸς τίτλος ἄρθρου: «Ἐπόμενοι τῶν Λατίνων καὶ Προτεσταντῶν, οἱ ἀφαιροῦντες τὸν Σταυρὸ καὶ τὸν Ἑσταυρωμένο ἀπὸ τὴν Ἀγία Τράπεζα». (analogion.gr)

⁵⁵ Παρατήρησα ὅτι ἡ ἄλλη ἐνορία ἦταν πλήρως γεμάτη, ἴσως μὲ διπλάσιο+ κόσμο ἀπὸ τὴν Μητρόπολη.

Ἄν - ὑποθετικά μιλάμε - ἡ Λειτουργία αὐτή ἦταν τῆς Παραδόσεώς μας, καὶ ἂν τὴν εἶχαν ἀφήσει οἱ Ἅγιοι Πατέρες μας νὰ φτάσει ζῶσα ὡς τὶς ἡμέρες μας, στὴν Ἱερά μας Παράδοση, ἂν εἶχε ἐξελιχθεῖ μέσα στὴν Ἐκκλησία, **σίγουρα δὲν θὰ ἦταν ὁμοία μὲ καμία ἀπὸ τὶς ὀγδοήτικες συνθέσεις ποὺ κυκλοφοροῦν**. Οἱ μοντέρνες συνθέσεις αὐτές, ἐπιλέγουν (μὲ ὑποκειμενικά, μοντερνιστικά κριτήρια) στοιχεῖα τῆς (ἤδη ἐξ ἀρχαίων χρόνων παραλλαγμένης;)⁴⁵ Λειτουργίας αὐτῆς, κατὰ τὸ δοκοῦν, καὶ τεχνητῶς καὶ βιαίως «ἐξελίσσουν» τὴν Λειτουργία αὐτή, κάνοντας ἓνα τεράστιο αὐθαίρετο ἄλμα αἰώνων στὸν χρόνο, ποὺ δὲν θὰ ἦταν τὸ ἴδιο μὲ μιὰ (ὑποθετική) ἐκκλησιαστική ἐξέλιξη ποὺ θὰ εἶχε αὐτὴ ἡ Λειτουργία ἂν ἦταν στὴν Ἱερά Παράδοση, καὶ μᾶς παρουσιάζουν τὴν νεωτεριστικὴ τους σύνθεση σὰν τὴν δῆθεν «ἀρχαιοπρεπῆ» Λειτουργία.⁵⁶ Καὶ τὸ ἴδιο θὰ πράξουν ἀργότερα κι ἄλλοι, κι ἄλλοι, κι ἄλλοι (αἰὼν λειτουργικῆς τάχα ἀναγεννήσεως), ὅπως γίνεται ἐδῶ καὶ 100+ χρόνια.

Ποὺ ἀκούστηκε Πατέρες Ἀγιορείτες ἡ τέλεση, διάδοση καὶ προώθηση ἀπαράδοτων Λειτουργιῶν στοῦ παραδοσιακὸν Ἅγιον Ὅρος; Ἡ Ἱερά Μονὴ Ἁγίας Αἰκατερίνης Ὁρους Σινᾶ, καίτοι κατέχει τὰ περισσότερα ἀρχαῖα χειρόγραφα αὐτῆς τῆς Λειτουργίας, δὲν προβλέπει καὶ δὲν τελεῖ αὐτὴν τὴν Λειτουργία τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου.^{57, 58, 59}

«Ἡ Ἐκκλησία ὡς παρέλαβεν», λέει τὸ Συνοδικὸν τῆς Ὁρθοδοξίας.

Παρόμοια ἔλεγε καὶ ὁ μαθητὴς τοῦ Ὁσίου Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστοῦ, ὁ Ὁσιος Ἐφραίμ ὁ Κατουνακιώτης, σύμφωνα μὲ τὸν **Μητρ. Λεμεσοῦ Ἀθανάσιον**:

«Πάντοτε ἔλεγε “νὰ προσέχετε νὰ πηγαίνετε ὅπως μᾶς παρέδωσαν οἱ Πατέρες μας”. Αὐτὴ τὴν παράδοση τῶν Πατέρων πολὺ τὴν ὑποστήριζε. “Μὴν κάνετε πράγματα τὰ ὁποῖα δὲν τὰ παραλάβετε. Ὅπως παραλάβετε, αὐτὰ νὰ κάνετε”. Καὶ ὁ ἴδιος ἔλεγε γιὰ τὸν ἑαυτὸν του ὅταν

⁵⁶ Ἐρευνα τοῦ Fenwick, δείχνει «ἀρχαιοπρεπέστερη» τὴν Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, βλ. ὑποσ. 40.

⁵⁷ Ἐπικοινωνία μὲ τὸν Σιναῖτη πατέρα Ἀκάκιο (8/2024), ὁ ὁποῖος μᾶς πληροφόρησε (καὶ τὸν εὐχαριστοῦμε) ὅτι στοῦ Σινᾶ δὲν τελεῖται ἡ Λειτουργία τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, οὐδέποτε ἔπεσε κάτι τέτοιο στὴν ἀντίληψή του. Καὶ ἀπὸ τὴν διακονία του γιὰ 3 χρόνια ὡς Ἀγιοταφίτης στοῦ **Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων**, ποτὲ δὲν εἶδε καὶ ἐκεῖ τέλεση Λειτουργίας τοῦ Ἰακώβου.

⁵⁸ Βλ. **Σιναῖτικά Δίπτυχα** τοῦ 2015, καὶ 2021 στὶς 23/10, ὅπου δὲν προβλέπεται Λειτουργία Ἰακώβου.

⁵⁹ Διονύσιος Ἀνατολικιώτης, **Η Θ. Λειτουργία του αγ. Ιακώβου του Αδελφοθέου στη παράδοση της Εκκλησίας**, *Πεμπτουσία*, 3':01" (πρόσβαση 15/10/2025).

τὸν ρωτήσαμε κάτι, γέροντα αὐτὸ εἶναι καλύτερο; Λέει: “Ἐγὼ ἔτσι παρέλαβα. Δὲν παρέλαβα διαφορετικά. **Ὅπως παρέλαβα, αὐτὰ θὰ φυλάξω καὶ αὐτὰ θὰ κάνω**”». ⁶⁰

Σχετικά μας ἄρθρα

(διαθέσιμα εἰς τὸ *Ἀναλόγιον*⁶¹, καὶ εἰς τὸ *Academia*⁶²):

- [ΠΠ1] *Πῶς ἐτέλεσε ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν «θείαν Εὐχαριστίαν» εἰς τὸν Μυστικὸν Δείπνον, μυστικῶς ἢ εἰς ἐπήκοον;*, [PDF], [PDF], 2/12/2020.
- [ΠΠ2] *Τὰ τρία Ἀμὴν (Ἀμὴν, ἀμὴν, ἀμὴν) εἰς τὴν μυστικὴν στιγμήν τῆς εὐλογήσεως τοῦ Αγίου Ἄρτου καὶ τοῦ Αγίου Ποτηρίου*, [PDF], [PDF], 8/11/2020 (27/10/20).
- [ΠΠ3] *Διάταξις τῆς Θείας Λειτουργίας 1334, Αγίου Φιλοθέου, V.480 [ΔΘΛ]*, [PDF], [PDF], πρόχειρον, 23/11/2020.
- [ΠΠ4] *Διάταξις τῆς Πατριαρχικῆς Λειτουργίας 1386 (Ἁγία Σοφία), παρὰ τοῦ πρωτονοταρίου τῆς Ἁγίας Σοφίας, διακ. Δημητρίου Γεμιστοῦ, V.135 [ΔΘΛ]*, [PDF], [PDF], πρόχειρον, 22/11/2020.
- [ΠΠ5] *Σύγχρονοι (Ἅγιοι) Γέροντες καὶ οἱ Μυστικὲς Εὐχές*, [PDF], [PDF], 8/2/2022. Δημοσιεύτηκε ἐπίσης στὸν Ὁρθόδοξο Τύπο, 13/1/2023-27/1/2023, ἀρ. φύλλων 2431-2433.
- [ΠΠ6] *Ὁ ἸΘ' Κανὼν τῆς Συνόδου τῆς Λαοδικείας (364), καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν Λειτουργικῶν Εὐχῶν*, [PDF], [PDF], 3/4/2022.
- [ΠΠ7] *Ποιοῦντος τοῦ Διακόνου τὴν Εὐχὴν, ὁ Ἱερεὺς ἐπεύχεται τὴν Εὐχὴν*, [PDF], [PDF], 30/10/2022.
- [ΠΠ8] *Εὐχὴ διὰ Προσφωνήσεως (Διακονικά)*, [PDF], [PDF], 5/12/ 2022.
- [ΠΠ9] *Ἱερατικὸν Συλλείτουργον - σύγκρισις διατάξεων, Ἱερατικῶν, καὶ σχόλια*, [PDF], [PDF], 21/12/2022.
- [ΠΠ10] *Τὸ ἀθέατον τῆς Ἁγίας Τράπεζας, στὴν Κωνσταντινούπολη, στὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀπὸ Ἀνατολὴν σὲ Δύση, τὴν ὥρα τῆς Ἀναφορᾶς — Τὰς θύρας, τὰς θύρας· Ποιῆς θύρες; Τὸ Ἱερὸν Κιβώριον, τὰ Καταπετάσματα-Παραπετάσματα-Βῆλα, τὸ Φράγμα τοῦ Ἱεροῦ Βήματος, τὸ Φράγμα τοῦ Πρεσβυτερίου (Σολέα), τὸ Σύνθρονον*, [PDF], β' ἔκδ. 23/4/2024 (α' ἔκδ. 5/2/2024). Στὴν ἐργασία αὕτη ἀναλύουμε ἐκτενῶς καὶ πολλὰ ἐπιμέρους σχετικὰ θέματα, π.χ.:
- Κεφ. 5^{ον}, *Ὁ διαχωρισμὸς τῶν Φύλων στὸν Ναόν*.
 - Κεφ. 18^{ον}, *Τὸ κλείσιμο τῆς Ὑραίας Πύλης τοῦ Ἱεροῦ (τὰ Βημόθυρα καὶ τὸ Καταπέτασμα) στὴν Θεία Λειτουργία στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος*.
 - Κεφ. 19^{ον}, *Τὸ κλείσιμο τῆς Ὑραίας Πύλης τοῦ Ἱεροῦ (τὰ Βημόθυρα καὶ τὸ Καταπέτασμα) στὰ Ἱερατικά τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας — Σύγκριση, σχόλια*.

⁶⁰ Ὁμιλία Μητρ. Λεμεσοῦ Ἀθανασίου «#23 Ἅγιος Εφραίμ Κατουνακιώτης – Β' μέρος» (24:17 – 24:44), 24 Ἀπριλίου 2025, [youtube](https://www.youtube.com/watch?v=...).

⁶¹ analogion.gr/typikon/liturgy-articles.

⁶² independent.academia.edu/ΠΔΠ/Liturgical.

- iv. Κεφ. 77^{ον}, 95^{ον}, *Τὸ Καταπέτασμα στὸν Ἅγιο Συμεὼν Ἀρχιεπίσκοπο Θεσσαλονίκης (+1429)*.
v. κλπ.
- [ΠΠ11] *Ἡ ἐξέλιξη τοῦ Καταπετάσματος (Τέμπλου, Εἰκονοστασίου, Φράγματος τοῦ Βήματος) [Βίντεο]*, 30/4/2024.
- [ΠΠ12] *Ὅτι τὸ χαμηλὸ Τέμπλο κυρίως, καὶ ἡ ἀνοιχτὴ Ὠραία Πύλη, ἐμποδίζουν τὸν πιστὸν Λαὸν νὰ προσευχηθεῖ, καὶ πόσο κακὸ κάνει στοὺς Ἱερεῖς, [PDF]*, α' ἔκδοσις (v.1.1), 31-30/5/2024.
- [ΠΠ13] *Εὐχές τῶν Κατηγουμένων (Εὐχὴ διὰ Προσφωνήσεως, Συναπτὴ). Πόσοι προσεύχονται παράλληλα καὶ ταυτόχρονα; Ἀναφορὴς Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ περὶ Προσευχῆς στὴν Λειτουργία, [PDF]*, α' ἔκδοσις, 22/7/2024.
- [ΠΠ14] *Ὁ Διάκονος τὸ «Δεηθῶμεν» τὸ λέει πρῶτα γιὰ τὸν Ἱερέα, καὶ φυσικὰ γιὰ τὸν Λαόν — «Τό γάρ, Δεηθῶμεν, οὐ τοῖς Ἱερεῦσι λέγεται μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς εἰς τὸν Λαὸν συντελοῦσιν», Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, [PDF]*, α' ἔκδοσις, 22/7/2024.
- [ΠΠ15] *Ὁ Ζωοποιὸς Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ ἀνέκαθεν δέσποζε στὸ Ἱερὸν Βῆμα, στὴν Ἁγία Τράπεζα, καὶ διέλαμπε ὅταν ἦταν ἀνοιχτὴ ἡ Ὠραία Πύλη, τὸ Καταπέτασμα – Καὶ περὶ τοῦ Συνθρόνου, καὶ περὶ τῆς Ἐγκυκλίου γιὰ τὸν Σταυρὸ καὶ τὴν θέση τοῦ Ἐσταυρωμένου Χριστοῦ στὴν Ἐκκλησία τοῦ Μητροπολίτου Περιστερίου Γρηγορίου Παπαθωμᾶ, [PDF]* α' ἔκδοσις, 4/11/2024.
- [ΠΠ16] *Ἡ Θεολογία τοῦ Σταυροῦ μέ τὸν Ἐσταυρωμένο στὴν Ἁγία Τράπεζα, [PDF]*, α' ἔκδοσις, 6/12/2024.
- [ΠΠ17] *Ἡ Προτεσταντικὴ «θεολογία» καὶ ἡ «θεολογία» τοῦ Μητρ. Περιστερίου Γρηγορίου γιὰ τὸν Ἐσταυρωμένο, [PDF]*, δημοσιεύτηκε στὸν Ὁρθόδοξο Τύπο, 20/12/2024, ἀρ. φύλλου 2523, σσ. 1, 5, μέ τίτλο: «Προτεσταντικὴ ἡ «θεολογία» τοῦ Μητρ. Περιστερίου».
- [ΠΠ18] *Ἐπόμενοι τῶν Αἰρετικῶν, οἱ ἀφαιροῦντες τὸν Ἐσταυρωμένο, [PDF]*, Ὁρθόδοξος Τύπος, 10/1/2025, ἀρ. φύλλου 2525, σσ. 1, 4. Ἀναλυτικὸς τίτλος ἀρθροῦ: «Ἐπόμενοι τῶν Λατίνων καὶ Προτεσταντῶν, οἱ ἀφαιροῦντες τὸν Σταυρὸ καὶ τὸν Ἐσταυρωμένο ἀπὸ τὴν Ἁγία Τράπεζα».
- [ΠΠ19] *Οἱ διάφοροι νεωτερισμοὶ στὴν ἀνάγνωση τοῦ Εὐαγγελίου Οὕσης ὀψίας, τῇ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα ἐσπέρας (Ἀγάπη), [PDF]*, α' ἔκδοσις, 22/4/2025.
- [ΠΠ20] *Οἱ Λατινογενεῖς Νεωτερισμοὶ τοῦ Οἰκουμενισμοῦ καὶ τῆς Λειτουργικῆς Ἀναγεννήσεως στὴν Θεία Λειτουργία καὶ Λατρεία, [PDF]*, 31/3/2025. Δημοσιεύτηκε στὸν Ὁρθόδοξο Τύπο μέ τίτλο: «Οἱ λατινογενεῖς νεωτερισμοὶ εἰς τὴν Θείαν Λειτουργίαν καὶ Λατρείαν», ἀρ. φύλλων 2537 - 2541, 4/4/2025 - 9/5/2025.
- [ΠΠ21] *Αὐθεντικὴ Λειτουργικὴ Παράδοση (Ἀσματικὸ Τυπικὸ, Ἀρχέγονες Διατάξεις) ἢ Ἀντικουαριανισμός (Antiquarianism); [PDF]*, 19/5/2025. Δημοσιεύτηκε στὸν Ὁρθόδοξο Τύπο μέ τίτλο: «Αὐθεντικὴ Λειτουργικὴ Παράδοση ἢ Ἀντικουαριανισμός (Antiquarianism);», ἀρ. φύλλων 2544 - 2545, 30/5/2025 - 6/6/2025.
- [ΠΠ22] *Ὅτι ὁ Ἱερεὺς ἀνέκαθεν ἐπεύχεται, ποιεῖ τὴν Ἀνάγνωση τῶν Εὐχῶν πρὸς Ἀνατολάς - Εὐχές Γονυκλισίας Πεντηκοστῆς, Μεγάλου Ἀγιασμοῦ, Θείας Λειτουργίας, Μνημοσύνου, κλπ. [PDF]*, 24/6/25. Δημοσιεύτηκε στὸν Ὁρθόδοξο Τύπο μέ τίτλο: «Ὁ Ἱερεὺς ἀνέκαθεν ἐποίει τὴν Ἀνάγνωσιν τῶν Εὐχῶν πρὸς Ἀνατολάς», ἀρ. φύλλων 2549 - 2550, 4/7/2025 - 11/7/2025.

Σχετικά Περιληπτικά μας άρθρα/σημειώσεις

(διαθέσιμα εις τό *Ἀναλόγιον*⁶¹):

1. *Σταματείστε τούς Πειραματισμούς στήν Θεία Λατρεία, στήν Θεία Λειτουργία, στό Τυπικόν*, α' έκδοσις, 29/5/2024.
2. *Ἀπάντησις στὸν π. Δανιήλ Γ. Αεράκη, γιὰ τὸ «Οὔτε μυστικά, οὔτε ψιθυριστά, οὔτε... ἀνύπαρκτα»*, α' έκδοσις, 11/6/2024.
3. *Οἱ Αναφορές τῆς Θ. Λειτουργίας τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καὶ τοῦ Αγίου Ιακώβου - Μία ἐρευνα γιὰ τὴν κοινὴ τους καταγωγὴ (John R. K. Fenwick, OCA 240, 1992)*, 4/10/2025.

Σύγχρονες Λειτουργίες τοῦ Αγίου Ιακώβου

Τέλος, καὶ τῷ Θεῷ, δόξα πάντων ἕνεκεν